

Θρύλοι και παραδόσεις για την άλωση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους - Parallaxi Magazine

Πολιορκία της Πόλης από τους Τούρκους

Στο ληξιαρχείο της ιστορίας η 29^η Μαρτίου 1430 καταγράφεται ως η τελευταία ημέρα της βυζαντινής συμβασιλεύουσας. Η άλωση και η λεηλασία μιας τόσο μεγάλης και φημισμένης πόλης, όπως της δεύτερης πόλης του Βυζαντίου, ήταν αναπόφευκτο να προκαλέσει φοβερή εντύπωση όχι μόνο στους κατοίκους της αυτοκρατορίας και ολόκληρης της Βαλκανικής, αλλά και στους λαούς της Δύσης και κυρίως στα κρατίδια της ιταλικής χερσονήσου που είχαν πυκνές πολιτικές και κυρίως εμπορικές επαφές με το Βυζάντιο.

Το γεγονός, που φαινόταν απίστευτο, είχε εξάψει την φαντασία των λαών αυτών, που προσπάθησαν να το δικαιολογήσουν με θεωρίες συνωμοσίας και προδοσίας. Πολλά Χρονικά και Μονωδίες γραμμένα όχι μόνο από Βυζαντινούς αλλά και από Τούρκους και άλλους ξένους, διηγούνται την πτώση της φημισμένης μεγαλούπολης, που τότε βρισκόταν στα χέρια των Βενετσιάνων, αφού ο τελευταίος Βυζαντινός Δεσπότης (Διτής) της πόλης, ο αδελφός του αυτοκράτορα, Ανδρόνικος Παλαιολόγος, τους την είχε παραδώσει γιατί ο βυζαντινός στρατός δεν μπορούσε να την προστατεύσει από τις συνεχείς πιέσεις και πολιορκίες των Τούρκων.

Δυστυχώς γι' αυτήν την παράδοση, άτομα που ανήκαν στην ανώτατη ορθόδοξη ιεραρχία, (κυρίως οι αρχιεπίσκοποι Μονεμβασιάς Μακάριος Μελισσηνός και ο Δωρόθεος, καθώς και ο Μέγας Λογοθέτης του Πατριαρχείου Ιέραξ) ισχυρίστηκαν ότι τη Θεσσαλονίκη την πούλησε ο Ανδρόνικος στους Βενετούς για 50.000 χρυσά φλουριά. Πριν, όμως, από 70 χρόνια ήρθε στο φως το Ψήφισμα της Ενετικής Γερουσίας της 7^{ης} Ιουλίου 1423 όπου αναφέρεται ότι «...ο δεσπότης της πόλεως ταύτης πρότεινε δ' επιστολής...να παραδώσει την ειρηνένην πόλιν εις την διοίκησην της Ευβοίας, ήτις να την παραλάβει εν ονόματι της ημετέρας Αυθεντίας, και δεν ζητούν τίποτε άλλο ειμί η χώρα εκείνη δέον να διοικηθεί σύμφωνα με τα καθιερωμένα ήθη και έθιμα και οι Έλληνες να διατηρήσουν τα δικαιώματα και τας εξουσίας των, και τέλος να είναι ελεύθεροι να μείνουν ή να αναχωρήσουν κατά την καλήν των αρέσκειαν». Έτσι το στίγμα της πώλησης αποδεικνύεται ένας ακόμη κακόβουλος μύθος που χαλκεύτηκε ποιος ξέρει από ποιόν και για ποιους ιδιοτελείς, ενδεχομένως, σκοπούς.

Το όνειρο του Μουράτ. Η οδός Αγίου Δημητρίου κατέληγε σε μια διπλή πύλη των δυτικών τειχών της πόλης που ονομαζόταν Ληταία, γιατί από το εξωτερικό μέρος της ξεκινούσε η οδός που οδηγούσε στη Λητή. Σύμφωνα με άλλη άποψη η πύλη λεγόταν Λιταία από την λέξη λιτή που σημαίνει προσευχή. Πράγματι λίγο πιο βόρεια από την πύλη, στο σημείο που τα δυτικά τείχη στρέφονται προς τα ανατολικά, υπήρχε ένας πύργος με εντοιχισμένο ένα άγαλμα και απέναντι ακριβώς ο τεκές των Μεβλεβίδων δερβίσηδων. Ο χώρος ανάμεσα στον πύργο και τον τεκέ χρησιμοποιούνταν ως χώρος προσευχής ίσως από τους αρχαίους χρόνους. Στον γωνιακό πύργο των τειχών υπήρχε εντοιχισμένο ένα άγαλμα γυναίκας, που λέγεται ότι παρίστανε τη Θεσσαλονίκη!

Το εξωτερικό της Λιταίας πύλης με την μαρμάρινη πλάκα

Η πλάκα

Στην εξωτερική πλευρά της πύλης υπήρχε εντοιχισμένη μια μαρμάρινη πλάκα, στην οποία ήταν χαραγμένο ένα τουρκικό ποίημα. Το άθροισμα των γραμμάτων του δήλωνε την χρονολογία που οι Τούρκοι πήραν τη Θεσσαλονίκη. Το ποίημα αυτό ανέφερε: *«Μια νύχτα εκεί που κοιμόταν ο Μουράτ στο σεράι του στα Γιαννισά, παρουσιάστηκε στον ύπνο του ο Θεός και του έδωσε να μυρίσει ένα πολύ όμορφο και ευωδιαστό τριαντάφυλλο. Σαν το είδε ο Μουράτ, παρακάλεσε τον Θεό να του το χαρίσει. Κι ο Θεός του απάντησε: 'Αυτό το τριαντάφυλλο, Μουράτ, είναι η Θεσσαλονίκη. Πρέπει να ξέρεις πως σου είναι γραφτό από το Θεό να το απολαύσεις. Μη χασομεράς λοιπόν, αλλά πήγαινε αμέσως να το πάρεις».*

Την επομένη μέρα ο Μουράτ έδωσε εντολή να ετοιμαστεί το ασκέρι του, ώστε να κινηθεί να πάρει αυτό που ο Θεός του υποσχέθηκε. Οι Ενετοί που έβλεπαν τις ετοιμασίες και κατάλαβαν τις προθέσεις των Τούρκων, έστειλαν αμέσως αντιπροσωπεία στον Μουράτ και του πρότειναν να τοποθετήσει Τούρκο δικαστή (κατή) στη Θεσσαλονίκη, όπως υπήρχε και στην εποχή του δεσπότη Ανδρόνικου. Η απάντηση όμως του Μουράτ ήταν ξεκάθαρη και αποφασιστική: *«Η πόλη είναι πατρικό μου κτήμα»* τους είπε. *«Αν την είχαν οι Έλληνες θα μπορούσαν να μου πουν ότι τους αδικώ. Εσείς, όμως, είστε Λατίνοι και Ιταλοί, τι δουλειά έχετε στη Θεσσαλονίκη; Να φύγετε αμέσως γιατί έρχομαι ταχύτατα».*

Η απάντηση στους Έλληνες απεσταλμένους ήταν πιο ήπια και διπλωματική: *«Αν τη Θεσσαλονίκη την κατείχε ο αυτοκράτορας σας, τότε δεν θα έκανα τίποτα εναντίον της. Τώρα όμως δεν θα επιτρέψω να βρίσκονται ανάμεσα στο δικό μου τόπο και το δικό σας οι Ενετοί».*

Ο Μουράτ β' μυρίζει το τριαντάφυλλο. Μικρογραφία οθωμαν. Χειρογρ.

Καστρίτσης και Βαγλαμαλής. Την εποχή αυτή ανώτεροι στρατιωτικοί άρχοντες της Θεσσαλονίκης ήταν δυο αδέρφια. Ο μεγαλύτερος, ο Γιάννης, ήταν φρούραρχος (άρχοντας του κάστρου) και ο μικρότερος, ο Αντώνης, διοικητής του υπάρχοντος τότε στρατιωτικού σώματος. Ο αριθμός των στρατιωτών ήταν πολύ μικρός.

Ο Μουράτ, που βρισκόταν στο σεράι του στα Γιαννισά, πριν ξεκινήσει για τη Θεσσαλονίκη, έστειλε ανθρώπους του να ζητήσουν την παράδοση της πόλης αμαχητί, χωρίς πόλεμο. Τα δυο αδέρφια όμως απάντησαν μ' ένα στόμα πως «ήταν έτοιμοι να παραδώσουν την πόλη τότε μόνο, όταν θα έπαυαν να ζουν». Ο Μουράτ σκύλιασε από το θυμό του από την αναπάντεχη απάντηση και άρχισε να ετοιμάζεται για να την εκπορθήσει από ξηρά και θάλασσα. Αφ' ενός ο στρατός θα την πολιορκούσε από την ξηρά και αφ' ετέρου διέταξε τον στόλο του –τους αράπηδες- να προσβάλλουν το κάστρο από τη θάλασσα.

Κι ενώ ο Μουράτ έκανε τις προετοιμασίες του, τα δυο αδέρφια δεν έμειναν με τα χέρια σταυρωμένα. Έκαναν ότι περνούσε από το χέρι τους για να κάμουν τη Θεσσαλονίκη, όσο το δυνατόν, απόρθητη, γιατί είχε φοβερά κάστρα. Και, για να κερδίσουν καιρό – γιατί περίμεναν βοήθεια από την Κωνσταντινούπολη- ο λεοντόκαρδος Αντώνης, ο οποίος φημιζόταν όχι μόνο για την ανδρεία του, αλλά και για το γιγάντιο ανάστημά του, πήρε μαζί του διακόσιους στρατιώτες και βγήκε να αναμετρηθεί με τον στρατό του Μουράτ στις όχθες του Βαρδάρη.

Το θάρρος και η τόλμη του Αντώνη έκαναν μεγάλη εντύπωση στον Μουράτ. Απορούσε κι αυτός, πως

ήταν δυνατόν να βρεθεί την εποχή εκείνη της γενικής κατάπτωσης άνθρωπος με τόσο θάρρος και τόση ανδρεία, που να τολμήσει να αντιμετωπίσει, και μάλιστα με τόσους λίγους πολεμιστές, τον ανίκητο στρατό του, που τον είχαν τρομάξει όλοι. Γι αυτό, πριν αρχίσει η μάχη, διέταξε όλους τους στρατιώτες του να προσέξουν να μη τον σκοτώσουν, παρά μόνο να το αιχμαλωτίσουν και να τον φέρουν ενώπιον του δεμένου, για να τον καμαρώσει.

Το εξωτερικό της δυτικής πύλης της Εγνατίας, της Χρυσής Πύλης ή Πύλης Αξιού, που οδηγούσε στον ποταμό Βαρδάρη.

Η μάχη ήταν πολύ σκληρή και πεισματάρικη και κράτησε πέντε μέρες. Στο τέλος οι διακόσιοι μαχητές του Αντώνη μπροστά στον αμέτρητο στρατό δε λύγισαν, μόνο έπεσαν ως και τον τελευταίο.

Ολομόναχος έμεινε τώρα ο γίγαντας Αντώνης, που ώρες ολόκληρες, σαν άλλος Οράτιος, κράτησε στην αντικρινή όχθη του Βαρδαρίου τις πεντακόσιες χιλιάδες Τούρκους του Μουράτ. Κι όταν είδε πως ήτανε μάταιη η αντίστασή του, για να μη τον πιάσουν ζωντανό, έμπηξε στη γη το σπαθί του κι έπεσε απάνω του σαν άλλος Αίαντας. Έτσι τέλειωσε τη ζωή του πάνω σε κείνο το σπαθί με το οποίο με τόση ανδρεία υπεράσπισε την τιμή και την λευτεριά της Πατρίδας του, και απέδειξε ότι η μεγάλη του φήμη ήταν δίκαιη.

Όταν ο Μουράτ έμαθε το τέλος του Αντώνη, έσπευσε επί τόπου για να θαυμάσει τον άνδρα, ο οποίος με μια μόνο χούφτα άνδρες λίγο έλειψε να δαμάσει ολόκληρο τον ένδοξο στρατό του. Όταν είδε τον τεράστιο άνδρα να κείτεται νεκρός στο έδαφος αναφώνησε με θαυμασμό: « Μπαγλαμαλή μη μπου! ». Δηλαδή : «είναι δυνατόν να πιαστεί ζωντανός και να δεθεί ένας τέτοιος άνδρας;». Δάκρυσε γιατί δεν μπόρεσε να τον συλλάβει ζωντανό, γιατί ήλπιζε να κατορθώσει να τον αλλαξοπιστήσει. Για να τιμήσει ωστόσο την παλικαριά του, πρόσταξε να τον θάψουν με στρατιωτικές τιμές.

Για τα δυο αδέρφια λέγεται ότι ο Ιωάννης, που πέθανε στις φυλακές, επονομάσθηκε Καστρίσης (από το κάστρο) και ότι απ' αυτόν κατάγεται η μεγάλη ευεργέτιδα των σχολείων της Θεσσαλονίκης Ελισάβετ Καστρίση. Ο Αντώνης επονομάσθηκε Μπαγλαμαλής (από την αναφώνηση του Μουράτ μπροστά στο νεκρό σώμα του) και ότι από αυτόν κατάγονται οι Μπαγλαμαλίδες της Θεσσαλονίκης.

Άλωση και λεηλασία. Οι Τούρκοι έφθασαν έξω από τα τείχη της Θεσσαλονίκης την Κυριακή 26 Μαρτίου 1430, την επομένη της μεγάλης γιορτής του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Αμέσως κύκλωσαν την πόλη και άρχισαν τις επιθέσεις τους. Όσο ανιστέκονταν οι λιγοστοί υπερασπιστές της, τόσο μεγάλωνε η μανία τους. Ο Μουράτ για να εμψυχώσει τους άνδρες του τους είχε υποσχεθεί ότι όταν θα την καταλάμβαναν θα τους επέτρεπε τριήμερο γιάγμα (ληηλασία). Ο ίδιος εγκατέστησε το στρατηγείο του στα υψώματα, κοντά στον πύργο του Τριγωνίου, για να επιβλέπει από ψηλά την επίθεση στα ανατολικά τείχη, που ήταν πιο ευάλωτα.

«Ήταν περασμένες οι εννέα το πρωί, όταν σχηματίστηκε το πρώτο μοιραίο ρήγμα κάπου κοντά στο Τριγωνίο. Εκεί οι επάλξεις είχαν μείνει σχεδόν έρημες. Έστησαν λοιπόν οι Τούρκοι μια σκάλα στη γωνιά ενός πύργου κι ένας τολμηρός άρχισε ν' ανεβαίνει με το σπαθί στα δόντια. Επάνω στις επάλξεις βρήκε ένα βαριά πληγωμένο Ενετό, τον αποκεφάλισε και το κεφάλι του το έριξε στα πόδια των συντρόφων του, ενώ με θριαμβευτικές ιαχές τους καλούσε ν' ανεβούν επάνω. Ταυτόχρονα και σε άλλα σημεία διασπάστηκε η άμυνα. Τότε άλλοι με σκάλες και άλλοι μέσα από τα ανοίγματα μπήκαν στην πόλη και με τα σπαθιά στα χέρια ξεχύθηκαν σαν σίφουνας στους δρόμους με κατεύθυνση προς τις κάτω

συνοικίες.»...μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα, δρόμοι, σπίτια, εκκλησίες και μοναστήρια είχαν πλημμυρίσει από πεζούς και έφιππους εχθρούς. Η ατμόσφαιρα δονούνταν από θορύβους και φωνές ανάμεικτες με σπαρακτικά κλάματα. Οι κατακτητές λεηλατούσαν και άρπαζαν τους σκλάβους των, που ανακατωμένους άνδρες, γυναίκες και παιδιά, δεμένους σε μακριές σειρές, τους έσερναν έξω στις σκηνές του τουρκικού στρατοπέδου».

Αναπαράσταση της κατάληψης της Θεσσαλονίκης του Φ. Μαστιχιάδη, από το «Μακεδονικό Ημερολόγιο» του Ν. Σφενδόνη, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 183.

Του κάστρου οι φύλακες, οι Καπουτζήδες. Όταν πια οι Αγαρηνοί ξεχύθηκαν στην πόλη και άρχισαν το προσφιές τους γιάγμα, ο καστροφύλακας της ανατολικής πύλης της Εγνατίας, της Κασσανδρεωτικής, με μια χούφτα πολεμιστές, ανπιστεκόταν ακόμη, γιατί είχε ορκισθεί στον αυτοκράτορα να μην την παραδώσει τούτη δω την πύλη. Την άλλη μέρα το πρωί, ένα σουλτανικό απόσπασμα με επικεφαλής τον ίδιο τον Μουράτ, καλούσε τους υπερασπιστές της πύλης να παραδοθούν γιατί το Κάστρο τούρκεψε και το ασκέρι του Πολυχρονεμένου Πατισάχ εξουσίαζε την πολιτεία.

-Μα σαν είναι τώρα του σουλτάνου η πολιτεία, εμείς όρκο δώσαμε της πύλης τα κλειδιά ζωντανοί να μην τα παραδώσουμε, βροντοφώναξε ο καστροφύλακας.

Απορημένος ο σουλτάνος για την ανώφελη αντίσταση τους, καβάλησε το άλογο του και τους πλησίασε. Αντί για σκλάβωμα και αφανισμό τους πρότεινε συνθηκολόγηση με όρους. Σαν το καλοσκεφτήκανε, πως ανώφελα θα χανότανε, αφού το Κάστρο πατήθηκε από τους Αγαρηνούς, αποδεχτήκανε τους όρους του Μουράτ να στήσουνε χωριό, μονάχοι και αδούλωτοι, λίγο πιο έξω από το ανατολικό τείχος, εκεί στα στερνά ριζά του Χορτιάτη και να είναι όπως και πριν του Κάστρου οι φύλακες, οι Καπουτζήδες.

– Εμείς, πάλι με χρόνους με καιρούς, τις καστρόπορτες θ' ανοίξουμε του Βυζαντίου να σεβή ο αυτοκράτορας, σιγομουρμούρισε ο καστροφύλακας και η φωνή του σκεπάσθηκε από το χλιμίντρισμα του αλόγου του σουλτάνου, που χαρούμενος ξεμάκρυνε μαζί με την φρουρά του για να πάει στην μεγάλη εκκλησία της Θεοτόκου, που τέσσερις μέρες πριν γιόρταζε, να προσκυνήσει τον Αλλάχ και να την μετατρέψει σε τζαμί.

Αχειροποίητος (Εσκή Τζουμά τζαμί). «Γνωρίζουμε ότι κάθε φορά που ένας σουλτάνος καταλάμβανε μια χριστιανική πόλη, πρώτη του δουλειά μπαίνοντας σ' αυτήν ήταν να προσευχηθεί στην πιο μεγάλη εκκλησία που υπήρχε εκεί, ευχαριστώντας τον Αλλάχ για την βοήθεια του και αφιερώνοντας στη λατρεία του την εκκλησία αυτή ως δείγμα ευγνωμοσύνης. Το τζαμί αυτό συνήθως έπαιρνε την ονομασία *Fethiye Cami*, αραβικές λέξεις που σημαίνουν τζαμί της κατακτήσεως ή της νίκης». Αυτό έγινε και στη Θεσσαλονίκη. Σύμφωνα με τον χρονογράφο της άλωσης Ιωάννη Αναγνώστη, ο Μουράτ Β' «στα κακά που είχαν γίνει τότες πρόσσεσε μόνο τούτο: και το μεγάλο ναό της Αχειροποίητου Παρθένου και Θεοτόκου, στη μέση της πολιτείας, και το μοναστήρι που στα παλιά χρόνια το τιμούσαν στο όνομα του Τιμίου Προδρόμου τα έκανε και τα δυο τζαμιά τους. Το ναό σα σύμβολο της νίκης και της άλωσης που είχε γίνει, το μοναστήρι γιατί το είχαν πάρει οι Τούρκοι και πριν από χρόνια».

Την μετατροπή της Αχειροποίητου σε τζαμί διαιωνίζει επιγραφή σε παλαιοτουρκική γραφή, που

βρίσκεται στον πέμπτο κατά σειρά κίονα της βόρειας κιονοστοιχίας του ναού. Αυτή αναφέρει: «Ο σουλτάνος Μουράτ Χαν πήρε τη Θεσσαλονίκη στα 833» (έτος Εγίρας), που αντιστοιχεί στο δικό μας 1429-1430.

Αχειροποίητος. Ξυλογραφία Νίκου Νικολαΐδη

Τα τρόφιμα και ο οπλισμός των πολιορκημένων.

A) Ο αείμνηστος Απ. Βακαλόπουλος στο βιβλίο του «Ιστορία της Θεσσαλονίκης», αναφέρει: «Ποιος θα μπορούσε να φανταστεί ότι ως τις αρχές του περασμένου αιώνα, σώζονταν μέσα σε αποθήκες των τειχών της Ακροπόλεως και έπειτα μέσα στον Μπαρούτ Χανέ (πύργο της πυρίτιδας όπου ήταν άλλοτε η εφορεία υλικού πολέμου) μέσα σε κάσες, τα πολύ κοντά βέλη των υπερασπιστών, με τα σκοροφαγωμένα φτερά τους, καθώς και οι περικεφαλαίες τους από μπλε τσόχα, ενισχυμένες από έξω και από μέσα με διάφορα ελάσματα. Τι απέγιναν τα υπολείμματα αυτά του ιστορικού παρελθόντος;».

Το Μπαρούτ Χανέ ανάμεσα στα Διοικητικά Δικαστήρια δεξιά (πρώην Σχολή Δημόκριτος) και το Δικαστικό Μέγαρο αριστερά. Ξυλογραφία Νίκου Νικολαΐδη.

B). Ο Ιησουΐτης P. Jean Baptiste Souciet που έζησε στη Θεσσαλονίκη επτά ολόκληρα χρόνια, από το 1726 μέχρι το 1733, είναι ένας σημαντικός χρονογράφος της μακρινής εκείνης εποχής, γιατί μέσα από την μακρόχρονη παραμονή του είχε την άνεση να ζήσει από κοντά τον παλμό της πολιτείας και να δει πολύ περισσότερα από εκείνα που συνήθως παραλείπουν οι περαστικοί ταξιδιώτες.

Ο Souciet στο βιβλίο που εξέδωσε το 1738 με τίτλο «Description De La ville de Salonique», περιγράφοντας τα αξιοθέατα της Θεσσαλονίκης σημειώνει: «Στο αψιδωτό κοίλωμα ενός τζαμιού που βρισκόταν στα ανατολικά τείχη και ήταν άλλοτε εκκλησία, οι Τούρκοι διατηρούσαν μια ποσότητα παξιμαδιών από την εποχή που ο σουλτάνος Μουράτ Β' κατέλαβε την πόλη, δηλαδή πριν τριακόσια χρόνια».

Η Ροτόντα την εποχή της τουρκοκρατίας. Χαρακτικό του 19ου αι. δημοσιευμένο σε ξένο περιοδικό.

Η Ληταία Πύλη. Χαρακτικό του περιοδικού Le Monde Illustré 1876.

Η parallaxi γνωρίζει τη Θεσσαλονίκη καλύτερα. Αν θέλεις να ενημερώνεσαι για όλα τα θέματα που αφορούν την πόλη απλά κάνε like [εδώ](#).0Shares